

Majda Travnik Vode

Meta Kušar: *Kaj je poetično ali ura ilegale.*
Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Kultura), 2011.

Kaj je poetično ali ura ilegale je po nekaj posameznih (opaženih in nagrajenih) esejih prva esejistična zbirka pesnice Mete Kušar. Knjiga sicer v ničemer ne razodeva, da gre za prvenec, saj imamo pred seboj močno, resno, prepričano in polnokrvno pisanje, trdno zasidrano v žlahtni Montaignovi sledi.

Literarna veda esej definira kot polliterarno zvrst in prav v teh esejih smo priča sijajnemu prepletu dokumentarnega, (literarno)zgodovinskega, psihološkega, točneje, jungovskega psihoanalitičnega, intimnega, religioznega in poetičnega diskurza, ki v posamičnih delih in v okviru celotne knjige deluje kot organska in unikatna, neponovljiva celota. Zdi se, da je esej kot zvrst avtorici naravnost pisan na kožo, saj ji z vsakim besedilom uspe ustvariti pravi žanrski monolit, ki, kot rečeno, prepričljivo poveže na videz nezdržljive literarne in metaliterarne govorice: intimno avtobiografsko pripoved, literarno- in duhovnozgodovinsko analizo, interpretacijo temeljnih pojmov Jungove psihoanalize s praktično aplikacijo na vseh ravneh posameznikovega in družbenega življenja, aktualistično politično polemiko o demokraciji, vrednotah, izvorih in posledicah totalitarizma, slovenstvu in evropejstvu, apologijo pesništva in umetnosti, po zelo dolgem času pa tudi apologijo krščanstva izven ozkih katoliških intelektualnih krogov.

Zbirka je sicer razdeljena na sedem esejev, ki se skorajda sinestetično prelivajo drug v drugega. Od začetka do konca knjige avtorica v svojo gosto duhovnozgodovinsko refleksijo pritegne kronotop in tloris, katerih merilo se postopoma veča, od domačih hiš v Ljubljani, kjer je preživljala svoje otroštvo in šolska leta, prek lucidne analize poetičnega in urbanega prostora rojstnega mesta Ljubljana do nadaljevanja, kjer se perspektiva dvigne na celoten slovenski in evropski prostor. Prav na konec je postavljen poudarjeno angažiran – tudi sicer je živahen osebni angažma eden

od emblemov te knjige – esej *Slovani smo zamorci Evrope*, kjer utemelji svoje videnje slovanskega ‘elementa’ in njegove umeščenosti v evropski in svetovni okvir. V sredici zbirke sta še geografsko in časovno manj oprijemljiva eseja *Kako rezati sanjski kruh* in *Literarni modernizem med arhetipom in kompleksom*, ki sta prav tako tesno vpeta v notranji dramaturški lok zbirke. Esaj o modernizmu odpira popolnoma novo, izvirno poglavje v raziskovanju razvoja slovenske poezije po drugi svetovni vojni in neposredno napeljuje na prevrednotenje kanona našega modernizma, z argumenti, podatki in zaključki, ki bi morali katerega od naših literarnih zgodovinarjev živo vznemiriti. Med vsemi besedili v knjigi je najbolj abstrakten središčni esej *Kako rezati sanjski kruh*, ki pa z več vidikov predstavlja notranji vrhunec zbirke, saj avtorica v njem do konca razvije svojo upovedovalno in interpretativno moč in najbolj plastično demonstrira uporabo psiholoških, poetičnih in filozofskih pojmov, na katerih sloni njen spoznavni sistem, na najglobljih eksistencialnih vprašanjih. Njen občutljivi in daljnosežni ‘spoznavni aparat’, s katerim pojasnjuje kozmogonijo in ustroj človeka in sveta, zatipa pa tudi daleč v intuitivno in nezavedno, je utemeljen na Jungovi psihoanalizi, krščanstvu in lastnem uvidu. Pri tem preseneča čvrstost in jedrnatost izvajanja, saj avtorica zapletene in kompleksne stvari, ki se jih pri svojem razlaganju loteva, slednjič tudi postavi na svoje mesto, ne koleba pri njihovem opredeljevanju in za seboj skorajda ne pušča sledi dvoma. O vsem se izreka jasno, nedvoumno, kot bi stvari, probleme, o katerih govori, premislila že tolikokrat in tako temeljito, da ji končno dopuščajo narediti zaključek, čvrsto, gibko sintezo, v kateri skoraj ni več skrivnosti. V času, ko smo navajeni na naporna, popolnoma odprta besedila, ki aporij ne zapirajo, temveč jih še poglobljajo, in kjer je odgovornost za zaključek v celoti prepuščena bralcu, je to nekaj novega.

Najbolj opazna prvina avtoričinega osebne filozofskega sistema je vsekakor Jungova psihoanaliza, s katero je najgloblje prežeto vse njeno premišljanje. Zdi se, kot da je Jung s svojim pojmovnim aparatom, še bolj pa s filozofijo za njim, avtorici tako blizu, da ji skoraj ni treba izumljati lastnih čutilno-spoznavnih povezav, sinaps, ampak se njena vizija sveta v Jungovo tako prelija, da lahko skozi njegove pojme izgovarja tudi svoje občutenje in doživljanje sveta in se skozenj popolnoma izrazi in uresniči.

Zametek svoje fascinacije z Jungom avtorica odkriva že v zgodnjem otroštvu, ko jo je mama prosila, naj ji pripoveduje o svojih sanjah, nato pa si je iz njene in bratove pripovedi razlagala, kaj družino čaka v prihodnosti. Konkretnije se je z Jungom po lastnih besedah srečala ob študiju sodobne slovenske poezije, nato pa postala ena tistih, ki so mu s pionirskim

navdušenjem utirali pot v naš prostor, saj stoji za njegovima najbolj znanimi prevodoma na Slovenskem: avtobiografskimi zapisi *Spomini, sanje, misli* in pravo knjigotrško uspešnico *Človek in njegovi simboli*, poleg tega je zaslužna (vsaj?) še za izid dela o arhetipskem 'večnem mladeniču' *Puer aeternus* švicarske jungovske psihoanalitičarke Marie Louise von Franz.

Jungovi temeljni pojmi nezavednega, sanj, individuacije, arhetipa, anime in še zlasti sebstva in numinoznega avtorici omogočijo razlago vsega, kar jo zanima in vznemirja, tudi potrebo po pesništvu in pesnikih, ki jih je tudi Jung postavil zelo visoko, kot tiste, ki morda lahko edini v resnici razumejo njegovo filozofijo: "Nekoč je bil nekje cvet, bili so kamen, kristal, kraljica, kralj, palača, ljubimec in njegova ljubljena, to je bilo davno na nekem otoku, nekje sredi oceana pred pet tisoč leti ... taka je ljubezen, mistični cvet duše. To je središče, sebstvo. Nič ni mogoče brez ljubezni, tudi alkimijski procesi ne. Ljubezen te pripelje v stanje, ko tvegaš vse, ne da bi odklonil pomembne prvine. Nihče ne razume, kaj mislim. Samo pesnik bi lahko razumel."

Podobno kot Jung tudi avtorica poezijo (v tem okviru omenja tudi romane Musila, Brocha, Canettija) uvrsti med najbolj vzvišene človekove dejavnosti. Pesništvo in njegovo poslanstvo sta nekaj, kar jo nenehno zaposluje in o čemer neprestano premišljuje, tako da prav z refleksijo o pesništvu vzpostavi rdečo nit svojega pisanja.

Pesniško početje in pesniški poklic pretresa z vseh vidikov in v najrazličnejših individualnih in družbenih kontekstih in pesnika in njegovo poslanstvo tudi nedvoumno definira: "Pesniki so v sorodu z vidci, kadar so pravi pesniki. V poezijo ves čas vlečejo snov, iz katere so tudi sanje. Prinašajo psihične plodove in ruševine svojega življenja, včasih kamen in pesek vsega človeštva, ki se posebno boleče pritiska nanje." Tak pesnik je tudi sam ranjenec, a tak, ki si je usodne notranje rane uspel pozdraviti in s tem sam postal zdravilec, zdravnik, s tem pa nekdo, ki prinaša skupnosti odrešenje. Ideal 'ozdravljenega' pesnika najde npr. v Goetheju, navede pa še celo vrsto pesnikov, ki svojega bremena niso vzdržali, pri čemer je zanimivo, da je med njimi največ tistih, ki jim je že literarna zgodovina podelila naziv prekleti pesniki.

Pesnica ves čas živi (in tako prepričljivo, da nam v zavest prikljče Cankarjevo *Belo krizantemo*) polemizira s sodobno slovensko poezijo (in njeno kritiko), za katero pravi, da ostaja preveč na površini, da je preveč kolektivistična, konformistična in trenutno daleč od tega, kar bi pesnik moral biti: tisti, ki se trudoma, požrtvovalno potaplja v kolektivno nezavedno in njegove drobce prinaša na površino, v kolektivno zavest, in jo s tem zdravi, pomladi in oplaja. Trenutno stanje stvari je pesnici verjetno

narekovalo tudi naslov knjige, saj v tej zvezi zapiše tudi: "Časi poem so mimo. Ni volje in koncentracije za dramaturgijo psihe. Pred nami so sami končki, fragmenti, 'razbitine' in dizajn." In drugje: "Razkazovanje moči je tako v umetniških kakor v političnih krogih odvisno samo od tega, koliko si nadarjen za oportunitizem. Težko je iti v globine, težko je biti pogumen in zelo težko je odriniti hinavščino. Najtežje je biti verodostojen."

Zanimiva lastnost teh esejev – ki jih je napisala deklarirana pesnica – je, da nikoli, tudi kadar odpirajo najabstraktnejše teme ali se za trenutek prepletejo s pesniško govorico, niso zastrti ali celo dvoumni, ampak je njihov tek ves čas jasen, logičen, s prepoznavno intenco, kaj želi sporočiti njihova avtorica. Še več, esejistični diskurz je mestoma tako jasen in odločen, da ponekod prestopa v dikcijo manifesta. Tudi sicer je pisanje Mete Kušar zelo komunikativno in svojega sprejemnika naslavlja s številnimi retoričnimi vprašanji: "Ali so intelektualci prignali svojo inercijo tako daleč, da je njihovo poznavanje stvari postalo življenjsko povsem neučinkovito? Ali je uveljavljanje sodobnih slovenskih ustvarjalcev tako, da našim dušam omogoča uživati v etični in estetski poeziji?" In naprej: "Kdo še razmišlja, kako pomemben dejavnik za edukacijo posameznikove duše in psihično zdravje naroda je umetnost?"

Beseda Mete Kušar ima globoko izrazno moč in velik domet, to so eseji, ki se jim pozna, da jih je imela v rokah pesnica, svečenica besedne alkimije, ki ji učinek, ki ga želi doseči, skoraj nikoli ne izostane. Praznih, piškavih mest v besedilu skorajda ni. Enako kot z besedami avtorica prepriča tudi s svojo razgledanostjo, etično zavezanostjo, neposrednostjo in svojevrstnim dostojanstvom. Vse to so odlike prvovrstnega esejističnega pisanja, kakršno bralcu ponudi resničen užitek. Takšnih esejev (tudi zaradi razlogov, ki jih najdemo v tej knjigi) na Slovenskem ne zna pisati skoraj nihče več.

In čeprav bi iz vsega navedenega morda sklepali nasprotno, ti eseji nikakor niso podloženi s tipičnim slovenskim pesimizmom in defetizmom, zaradi katerih bralec od besedil naših avtorjev in publicistov pogosto vstaja še bolj dotolčen, kot je sedel k njim. Pri Meti Kušar ni tako: iz njenega pisanja razločno, a nevsiljivo odmevajo svojevrsten vitalizem, upornost, nesprijaznjenost s stvarmi in poziv k moralni prenovi našega bivanja, k prizadevanju za oblikovanje kristomorfne civilizacije in s tem k vrnitvi k človeku in svobodi. Zdi se, da je izšla pomembna slovenska knjiga.